

FRAN MILČINSKI

PTIČKI
BREZ GNEZDA

Bird Publisher, 2012

O tej e-knjigi

Naslov izvirnika:

Ptički brez gnezda
Fran Milčinski

Fran Milčinski, 1917
Copyright © Bird Publisher, 2012

Založba:
Bird Publisher
DP, založništvo, d. o. o.,
Levčeva ulica 13,
1234 Mengeš

E-pošta: info@bird-publisher.com
www.bird-publisher.com

Za založbo: Damjan Plut
Oblikovanje: Grafiza

E-knjiga narejena: decembra 2012

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.163.6-93-32(0.034.2)

MILČINSKI, Fran, 1867-1932
Ptički brez gnezda [Elektronski vir] / Fran Milčinski. - El. knjiga. -
Mengeš : Bird Publisher, 2012

Način dostopa (URL): <http://www.bird-publisher.com/>

ISBN 978-961-279-525-2 (pdf)
ISBN 978-961-279-526-9 (mobi)
ISBN 978-961-279-527-6 (ePub)

264541696

Avtorske pravice in licence

Vse pravice pridržane. Nobenega dela te knjige ni dovoljeno reproducirati, prenašati ali uporabljati v izvorniku ali v prevodu v kakršni koli obliki in s katero koli tehniko, elektronsko, mehansko, s fotokopiranjem, snemanjem ali s katerim koli sistemom za shranjevanje, obdelavo in prenos podatkov brez pisnega dovoljenja založbe.

Ta e-knjiga je namenjena vaši osebni uporabi. Ni je dovoljeno prodajati naprej ali podariti drugim osebam.

Če bi želeli to e-knjigo podeliti z drugo osebo, prosimo kupite dodatni izvod te e-knjige vsaki osebi, kateri bi jo radi podarili.

Če berete to knjigo, a je niste kupili ali ni bila kupljena za vašo osebno uporabo, potem bi bilo dobro, da bi si kupili vaš lasten izvod te e-knjige. Zahvaljujemo se vam, ker upoštujete in spoštujete avtorsko delo vseh sodelujočih avtorjev in založbe.

Vsebina

GOSPOD KOCMUR IN NJEGOVO GNEZDO	6
V KORENOVI HIŠI.....	11
KAKO JE KIHALO MORJE IN KJE STA NOČILA GOSPODA KOCMUR STAREJŠI IN MLAJŠI.....	18
O PRATIKI IN »STRUNI«, O JERI IN NJENEM MILANČKU	25
TONČEK	30
KAKO SE JE PRAVDAL GOSPOD BRTONCELJ IN O GOSPODIČNI IRMI	36
V MESTNEM LOGU. O KAVKAH IN O SVETINJICI	41
GOSPOD JERAJ DELUJE, GOSPA TUDI IN JERA TUDI.....	47
PIRC VZGAJA SINA	54
GOSPODA KOCMURJA POSLI IN NAČRTI IN KVARTE »KRATKE MARJANICE«	59
»STRUNA« SI VPLETA NOV LOVOROV LIST V VENEC SVOJE ZGODOVINE.....	64
MAČKI.....	70
POBRISALI	74
NA CESTI.....	80
TONČEK BREZ DOMA IN DOM BREZ TONČKA.....	85
JERAJEVA DVA, MATI IN SIN, VSAK PO SVOJIH POTIH.....	92
STARI KOREN.....	99
BOLEZEN IN LJUBEZEN	105
MORILKA	111
SELIJO SE	118
DVE PORAVNAVI	124
KAJ JE REKEL PRIJAZNI GOSPOD NADSTRAŽNIK IN KAKO IMENITNO JE NAPREDOVAL STANKO.....	129
OČE IN SIN.....	137
POVEST GRE H KONCU	144

GOSPOD KOCMUR IN NJEGOVO GNEZDO

Gospod Kocmur je bil slabe volje. Kaj ne bi bil! Ženo ima in nepreskrbljeno deco in je pristne ljubljanske krvi, mestni otrok in semkaj pristojen, pa naduti svet prav nič ne upošteva vseh teh vrlin in se ne gane, da bi mu naklonil takim vrlinam primerno udobno življenje. Kaj še! Danes je bil na primer na magistratu in ondi prijel gospode, naj mu dajo kako podporo: ženo ima in deco, živi ne morejo v zemljo! Pa so mu očitali, da je mlad, zdrav in močan kakor da mu niti tega ne privoščijo! in ga odpravili s poceni svetom, naj dela. »Saj spadam pod mesto!« jim je pojasnil. »Da,« so mu odgovorili, »in sicer v tisti del mesta, kjer stoji prisilna delavnica,« in so ga porinili pred duri škrici salamenski, jim bo že pokazal! Delati, delati! Ali se brani dela? Le ne dobi ga. Seveda, če slavni magistrat res misli, da bo prijel za kramp, se moti saj ni kmetavz. Sramota za Ljubljano, če bi morali njeni otroci vihteti krampe! Za kakega pisarniškega sluga ne reče, da ne bi šel, ali za hišnika, pa kaj, ko se jih toliko poganja za vsako tako službico. Kocmurju niti ne da srce, da bi drugim revežem odjedal kruh! Zlasti, ko povsod vprašujejo: »Kje si pa do zdaj bil, kaj si delal, pokaži spričevala!« Kakor da je prišel k spovedi! Škandal!

Tako je premišljal gospod Kocmur svojo krivično usodo, mislil pa je zelo glasno in poleg tolkel s pestjo po mizi in z nogo brcal v nedolžni stol, ki je klavrno ležal na tleh.

Žena Reza je plaho pogledovala skoz okno in proti durim in ga mirila. »Lepo te prosim, nikar ne razbijaj ali bi rad, da nas zopet poženo na cesto? Danes je petega, pa še nisva plačala. Če nama Mici ne pomaga, ne vem, kaj bo. Včeraj je nemara dobila svojo plačo ...«

»Ta ti bo pomagala!« se je zakrohotal mož; spretno je dvignil z nogo stol, ga pogugal in treščil v duri. »Glavo dam, če je sploh še v službi! Bog ve, kje se spet potika! Lepo hčer imaš!«

»Oba jo imava! Sama ne morem vsemu kaj. Ves dan le-tam za svojimi postrežbami, da rijemo za silo naprej. Kdaj naj gledam za dekletom? Vse je na mojih ramah. Še tebe moram oblačiti brez hlač bi bil, če bi ti jih jaz ne kupila.«

»Tiho!« je zarjul gospod Kocmur, da se je streslo okno.

Žena je skomizgnila z rameni: »Kar ubij me, saj sem tako le še na pol živa!«

»Za drugo res nisi ... Ti, ki za vse skrbiš dvanajst je ura, kje je pa kosilo, kaj?«

»Čakaj, že fant prinese!«

»Tisto priberačeno mineštro kloštrsko! Ali je meni treba tega? Lahko bi bil dobil ženo, tako z denarji, s premoženjem, pa si mi obetala: Hišo bom imela in njivo in del v Mestnem logu. Pokaži no, kje imaš kaj!«

»Sam si kriv, da te oče ne marajo.«

Kocmur je skrčil pesti in pokazal zobe, in kar je hotel povedati, je bilo gotovo tehtno, pa je prav tačas potrkalo na duri; duri so se počasi odprle, odrivaje pred sabo stol, in vstopil je hišni gospodar, gospod Brtoncelj, suh, obrit, črno oblečen možiček; za njim se je pokazal hišni hlapec Jaka, ki je zaprl duri in pobral stol, potem pa si pričel trebiti nos v znamenje, da ga nadaljnji dogodki ne zanimajo.

Gospod Brtoncelj je pojasnil vzrok svojega prihoda: »Tako razgrajanje ... jej, jej, jej ... tak vik! Snoči, danes zopet ... stranke se pritožujejo ... moja hiša tega ni vajena ...«

»V svojem stanovanju sem jaz gospodar,« je označil Kocmur svoje stališče. »Še pogovarjati se ne bi smel! Ta bi bila lepa!«

»Človek ima le predobro srce! Vaša gospa recimo ta oseba me je prosila in prosila ... Saj sem rekel, rajši ne; bolje prazno stanovanje, kakor take ljudi noter, pa me je le preprosila ... Človek je predober! Danes je petega, pa še nič denarja! In nič pohištva ... jej, jej, jej ... še postelje nimata recimo samo cunje na tleh. Oh, oh, Jaka, poglej no, če niso tistale polena naša! In kaj sem hotel reči pri tej priči denar ali pa mi gresta ven! Jaka, kar pripravi se!«

»Gospod ...« se je ponižno oglasila žena.

Pa jo je prekinil gospod Kocmur, ki je pokazal, da je v resnici glava družini in kos varovati njene koristi v najtežavnejšem položaju. »Kaaaj?« je zarohnel, »denar hočete in ven bi me radi vrgli? Ali mislite, da smo na Turškem? Če vi ne poznate postav, pa jih poznam jaz. Ali je to sploh kako stanovanje, kaj? Pogledajte no zid, kako je moker, kar teče po njem, okno se zapira, da lahko prst vtaknete v špranjo, pod je gnil in za to hočete denar? Na katerem koncu pa imate glavo? Vi boste plačali meni, ne jaz vam, vi meni za škodo in za zdravje! Revmatizem sem našel v tej luknji, v toplice bom moral pa ne na svoje stroške, brez skrbi! In le poskusite me vreči ven, boste videli, kaj je motena posest poznam postavo. Pa se pravdajva; mene pravda nič ne stane, ker nič nimam, vas pa bo, če jo zgubite ali dobite.«

»Oh, Jaka, ali slišiš?« je vzdihnil gospod Brtoncelj. »Jej, jej, jej, kar pojdiva! Bo prišel policaj ... Taki razbojniki!«

Kocmurju so se zasvetile oči. »Žena, ali si slišala? Razbojniki je rekel. Za to besedo mi boste odgovor dajali pred kazensko sodnijo!«

»Jej, jej, jej!« je vzkliknil gospodar, si tiščal ušesa, da ni več slišal, in bežal. »Jaka, ti si priča, da nisem nič rekel čez čast, razbojniki so pa res!«

Kocmur si je zadovoljno mel roke. »Zdaj ga imam v pesti.«

»Pa se lahko spet selimo,« je pobita pripomnila žena.

»Selitev plača dedec, boš videla, in še kaj povrh. Ni prvi in ni zadnji, ki se mi je ujel. Spoznal me bo!«

»Kakor te pozna že vsa Ljubljana. Vsake kvatre smo v drugem stanovanju, iz nobenega ne gremo v lepem, povsod pokade za nami. Jaz se več ne vem kam obrniti.«

»Kje se spet klati poba?« se je dotaknil gospod Kocmur drugega predmeta; zamrmral je nekaj med zobmi, kar ni obetalo nič dobrega mlademu možu, čigar težko pričakovani prihod je bil v tesni zvezi s kosilom pri Kocmurjevih. Potem pa se je zopet ustavil pred ženo, glavo potisnil med ramena in nejevoljno povedal: »Saj sva sploh neumna, da se potikava po tujih kvartirjih, tvoj oče pa ima hišo.«

»Psa spuste nate, če se jim prikažeš! Enkrat so nas vzeli pod streho, pa nas ne bodo več. Misliš, da so pozabili, kako si jih takrat davil in jim grozil?«

»Sam si je bil kriv! Sicer pa starcu niti ni treba vedeti, če pridemo v hišo se mu bomo že umikali, da nas ne bo videl. Samo z Nančo se zmeni, s sestro! Zdaj, prvi čas bi šli v kamrico pod streho, tiste ropotije se lahko brez škode vržejo ven; tja proti zimi bi se nam pa umaknil oni čevljar ali kaj je, ki stanuje na dvorišču.«

»Veš, da te Nanča tudi ne trpi.«

»Z Nančo že še obračunava. Nanča je božji volek, njo boš menda vendar znala pregovoriti. Pa ji tako reci, da sva se skregala midva in šla narazen. Le tebe naj vzame pod streho in fanta. Počasi se pa še jaz prismolim k vama. Ni pes, da bi ne pridobil takega tepčka na svojo stran, kakršna je Nanča!«

»Ko se te vsi tako boje!«

»Koga sem pa že požrl? Vsak človek se spametuje, jaz sem se tudi, dovolj sem izkusil. Saj bo tudi hiši v prid. Ne oče ne Nanča nobeden ni za gospodarstvo. Vesela sta lahko, da naju dobita v hišo. Bo vsaj kdo skrbel za red.«

»Ne bo šlo, ne bo šlo, preveč si divjl!«

Tačas so se hitro odprla in zopet zaloputnila vrata in v sobo je skočil zaripel in zasopel desetletni Stanko Kocmur, suh fant s prebrisanim pogledom, umazan, raztrgan.

»Kje si pa bil, falot?« ga je pozdravil oče in dvignil roko. Fant se je spretno umaknil za mater.

»No, no, no! Prej poslušajte, potem šele udarite!« je pokaral očeta. Privlekel je izza zapete suknje žemljo in jo spretno zalučal na mizo, potem še eno in še eno; iz žepa pa je prisukal nekaj zavitega v masten papir, kar je šlo po isti zračni poti za žemljami.

Oče Kocmur je brez besede ustavil sovražnosti zoper svojo nadobudno kri, ugriznil je v žemljo in odvil papir: prikazali so se mastni odrezki gnjati in koščki klobas. »Glej ga tiča!« je izjavil svoje priznanje, si primaknil stol, sedel in pričel jesti. »Ali so danes tole delili v samostanu namesto mineštre?«

Fant je vihtel roko, svetlo kronico je imel v njej in jo zmagoslavno kazal: »Kaj pa to, kaj pa to?«

Mati mu je s hitrim posegom vzela denar. »Ali daš koj sem!« Bil pa je pokonci tudi že gospod Kocmur, ki je brez hrupa, pa z neusmiljeno silo izvil ženi dragoceni plen.

Fant je tulil: »Moja je, jaz sem jo dobil.«

»Tiho bodi, jesihar! Kje si jo dobil? Ali ne veš, kar se najde, je treba dati očetu, da oče nese na magistrat?«

»Saj nisem našel, gospod mi jo je podaril.« Solze so mu črtale bele proge po umazanem licu.

»Potem je tvoja,« je razsodil oče, »nikar ne tuli! Pri meni bo spravljena, ti bi jo izgubil. Zdaj jejta!«

»Vsaj eno desetico mi morate dati,« se je cmeril Stanko. »Za zvezke potrebujem, učitelj me zmeraj sekira, ker nimam zvezkov.«

»Učitelju že še povem, kar mu gre. Ti si mestni otrok, zate mora mesto plačevati zvezke. Ali naj bo, desetico dobiš!«

Ta obljuba je pomirila vnetega šolarčka, ki se je že bal, da stopi oče nemara res k učitelju, narkar bi se hitro izkazalo, da je bila pritožba zastran zvezkov brez stvarne podlage.

Jedli so v sladki slogi, mož je sedel za mizo, žena je čepela na cunjah, fant pa je, življenja poln, z igrajočim se korakom stopical po sobi, se mašil z žemljo in slanino, da se mu je svetil obraz do ušes, in vmes pripovedoval, kako si je osvojil vse te obilne božje darove.

V samostanu je dobil od usmiljene roke običajni ričet s fižolom, pa ko je tresel to mineštro v piskrcu proti domu, se je zaletel ob vogalu v vojaka, piskrc je padel na tla in se razbil, njegova vsebina pa se široko razmazala po tleh. Na, si je mislil, kaj bo pa zdaj! Ali naj stopi domov po ata in mamu, da vzameta žlici in prideta kar tja na kosilo?

Roditelja sta se zadovoljno namuzala dovtipni pripombi svojega sinčka in sinček je samozavestno nadaljeval: »No, sem rekel, doma bo ples, če pridem s praznimi rokami; nak, pa rajši ne domov, oče useka kakor nor in ne pogleda kam. Lačen sem bil tudi, nisem vedel, kaj bi počel, in

sem se jokal. Pa me ustavi gospa, tako je bila parfumirana, da mi je kar sapo jemalo; vprašala me je, zakaj se jokam, povem ji svojo nesrečo z mineštro, na! pa je iz mufa potegnila denarnico in mi dala desetico. Ko mi je dajala, je prišel mimo gospod s cilindrom, pozdravil gospo in sta govorila in mi je dal tudi desetico. Pa sem se koj spomnil, kakšno kosilo nakupim: tri žemlje in za drug denar pri klobasarju odrezkov. Grem, pa mi pridejo nasproti gospod korar Mejač, ki sva enkrat z mamo že šla k njim prosit pomoči za stanovanje, pa sem pričel spet jokati pa so mi dali kronico.«

»Ti si tič, ti si tič,« je priznaval oče Kocmur. Gubančil pa je čelo, očitno so se mu za čelom rodile resne misli. In je prišel z njimi na dan. »Mastno je bilo, če le ne bo škodovalo mojemu želodcu ...«

Sinček je poznal očetov želodec in njegove potrebe. Stegnil je roko: »Dajte, pa grem!«

Oče Kocmur je z veleresnim obrazom privlekel iz žepa kronico, fant jo je vzel in švignil skozi duri; ni trajalo dolgo, žeje bil zopet nazaj, in kar je prinesel, je bila četrtna žganja.

Pil je oče Kocmur, tudi mati Kocmurka se ni branila požirka, in zavladovalo je v temnem vlažnem brlogu prav prijazno občutje.

Stanko je gojil tiho nado, da utegne v današnjih okoliščinah zamuditi šolo; le še četrta ure je manjkalo če se v tem času ne spomnita roditelja na šolo in ga ne napodita, pa bo prepozno.

»Hvala Bogu,« je rekel, »da se mi je mineštra stresla! Tako sem je sit, da mi pri ušesih ven sili.«

»Ej, fanté,« ga je poučil oče, »mineštra je že dobra. Seveda, če je dobro narejena. Ali tukaj je ne znajo pripravljati. V Gradiški, tam smo dobro jedli, tam, iz riža in graha, pa meso je bilo noter nasekljano vsak drugi dan smo jo imeli, pa se je le nismo naveličali.« Vglobil se je v spomine. »Tam smo sploh živeli imenitno. Govejo juho vsak dan, samo ob petkih ne, zvečer pa polento, z maslom zabeljeno, in kaj poleg, solato ali zelje.«

»Kaka pa je polenta?« je vprašal Stanko in prežal, kdaj bo zunaj bilo dve.

»Kakor koruzni žganci, le še boljša. V Mariboru nimajo polente. Štajerci jedo le cmoke, vsak dan cmoke, pa take iz črnega kruha.«

»Cmoki iz črnega kruha so zanič,« je večje pripomnila gospodinja.

»V Mariboru je sploh slaba,« je povedal oče Kocmur. »Prav sitni so, priganjajo k delu, zaslužka pa nič. V Gradiški je bilo drugače. V Gradiški smo vedeli, čemu delamo služili smo denar. Od kraja bolj malo, po štiri krome na mesec; pa sem kmalu prišel v prvi razred salamiš! na ovratniku sem imel črne našive, kakor sarža pri vojaki in sem služil po deset kron na mesec. Radi so me imeli, prosil sem pri raportu, da me dajo v kuhinjo, pa sem bil koj uslišan. V kuhinji je bilo življenje, vsak dan maseljč vina in nič nisem plačal zanj!

Tako dobro se mi ni še nikoli godilo. Ko je moj čas potekel, so me neradi pustili jokali so se zamano ...«

»Pa kaj ste delali v Gradiški, ata?« je nedolžno vprašal Stanko.

»V kloštru je bil,« je mati hitela odgovarjati na kočljivo vprašanje.

»Hiša je cesarska,« je modro razlagal oče Kocmur.

»Vsi, ki so notri, so pokorni cesarskim postavam. Tako je kakor v vojašnici, prav takšen red, le da je življenje lepše in hrana boljša.«

»Ata!«

»Kaj je?«

»Zaprta ste bili v Gradiški.«

Nato hipen molk. Atu so se napela lica. Potem pa je izbruhnil v prisrčen smeh in vsi z njim. »Ti falot ti!« je zažugal s smešno resnostjo in se stegnil za fantom. Ujel ga je, na vse grlo se krotajočega, ga dvignil in za šalo udaril po zadnji plati; potem si ga je posadil na koleno in mu dal piti.

»Samo tegale smo pogrešali notri, žganja nismo dobili za noben denar. Pa smo imeli paznika Pipec smo mu rekli ta je zmeraj dišal po slivovki, pa smo se kar gnetli okoli njega, da smo vsaj v nos ujeli malo dobrote. Lepo je bilo, lepo!«

Stanko je molčal in zamišljeno gledal predse. V mladi duši mu je pričenjalo kliti seme hrepenja po tej Indiji Koromandiji, kjer se cedi mleko in med po Gradiški, po kaznilnici ...

Ura je bila dve.

Mati je planila kvišku, mudilo se ji je v popoldansko postrežbo, tudi je nameravala poiskati hčer Mici zaradi denarja. Kocmur je zvrnil vase ostanek žganja in se spravil spat v kot na cunje. Stanko pa se je tiho izmazal iz sobe, da gre in si kupi za drobiž, ki ga je dobil iz kronice in mu ga je oče spričo žganja pozabil vzeti, pištolico in cigarete ...